

MEKANSIZ ZAMANLAR ZAMANSIZ MEKANLAR ARASINDAKİ PLAZA ÇALIŞANI
BEYAZ YAKA'LARYrd. Doç. Dr. Şebnem GÜRSOY ULUSOY¹

Özet

Teknoloji zaman için de mekan ve zaman da değişim yaratmaktadır. Çalışma hayatında zaman ve mekandan etkilenmektedir. Türkiye'de özellikle büyük şehirlerde son dönemde yerleşen plaza çalışma hayatı kavramı ortaya çıkmaktadır. Plaza kavramı modernleşme ile ortaya çıkmış bir kavramdır. Plazalar kentlerin büyük bir parçasını oluşturduğundan dolayı plaza kavramı incelenirken kent ve kentsel değişim dönüşüm kavramları da önem kazanmaktadır. Plaza'da çalışan kişiler teknoloji ile şekillenmiş modern bir mekanda zamanın teknoloji sayesinde hızla aktığı bir ortamda çalışmaktadır. Teknoloji de yaşanan değişimlerle birlikte David Harvey'in kavramı "Zaman ve mekan" sıkışması bu süreçler sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda zaman mekan sıkışması kavramının iş hayatına da etkileri bulunmaktadır. Modernleşen insanın yalnızlaşmasının ve yabancılaşmasının bu süreçte ortaya çıktığı görülmektedir. Çalışma kapsamında plazada çalışan beyaz yaka olarak tabir edilen kişiler araştırılmıştır. Modernleşme ile birlikte değişime uğrayan çalışma hayatı bu bağlamda irdelenmiştir. Teknolojik değişimler zamansal anlamda insanlara kolaylıklar sağlarken, buldukları mekanda zamandan kopuk bir şekilde yaşayan kişilerde güvensizlik, mutsuzluk, strese neden olabilmektedir. Önce insanlar kentleri değiştirmişler daha sonra kentler insanları değiştirmiştir. Bu yeni kentlerde çalışan beyaz yakalar için kullanılan yeni kavram ise *Prekarya*²dir.

Anahtar Kelimeler: Beyaz yaka, plaza binaları, kent ve plaza kültürü, modernleşmenin kentlere etkisi, zaman mekan sıkışması, prekarya.

PLAZA TIMES EMPLOYEES WHITE COLLAR BETWEEN TIMELESS TIMES TIMELESS
LOCATIONS

Abstract

Technology also creates time and space for change. Work is affected by time and space in life. In Turkey, especially in recent years settled in large cities are emerging concept of the plaza work life. The concept of Plaza is a concept that emerged with modernization. Since plazas constitute a big part of the cities, the concepts of urban and urban change and conversion are gaining importance as plaza concept is examined. The people working at the Plaza are working in an active environment thanks to the technology of time and the modern space shaped by technology. Technology, as well as changes in the lives of David Harvey's concept of "time and space" as a result of the process is a result of this process. In this sense, the concept of time space contraction has also effects on business life. It is seen that the isolation and modernization of the modernizing person has emerged in this process. In the scope of the study, people who are called as white collar working in the plaza were researched. Technological changes provide people with convenience in the temporal sense, and they can cause distrust, unhappiness, and strangeness in those who live in a disconnected place. First people changed cities, then cities changed people. The new concept for white collar working in these new cities is the *Prekarya*.

Keywords: White collar, communication language, plaza buildings, culture of city and plaza, effect of modernization on cities, time squeeze, prekarya.

Özgün Araştırma / Original Article

¹ Sorumlu yazar/Corresponding author, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Türkiye, sgursoy@gelisim.edu.tr,

ORCID ID: [0000-0003-3288-6857](https://orcid.org/0000-0003-3288-6857)

² Prekarya: Yeni zamanların toplumsal gerçekliğinin çarpıcı bir yüzünü tanımlıyor, Alabildiğince esnekleşmiş bir istihdam rejiminde sürekli değişen işlerde adeta hep geçici bir statüde çalışanlar, düzenli olarak düzensiz işlerde çalışanlar. (Standing, 2017). Precarious kelimesi, feodal toplumda kullanım hakkı bir zaman için kiraya verilen kilise topraklarını tanımlamaya amacıyla kullanılan precaria kelimesinden türetilmiştir. Buradan yola çıkarak, statüsü ve akıbeti belirsiz şeylere precarious. Buna uygun olarak, prekarya da, sistem içerisindeki konumu ve akıbeti, kapitalizmin geçirdiği yapısal dönüşümden dolayı belirsiz hâle gelmiş olan grupları tanımlamakta kullanılır (Vatansever, 2013).

GİRİŞ

Metropol hayatı yoğunluğundan ve çok fazla insanla fiziksel ve iletişimsel temasta bulunmaktan kaynaklı insanda bu dünyadan bezme hali yaratmaktadır. (Simmel, 2009). Sürekli aynı ortamda kendini kısıtlanmış hisseden insan motive olamayacağı gibi kendini kısıtlanmış ve sıkışmış hissedecektir. Richard Sennett *Karakter Aşınması* isimli eserinde modern iş hayatının insanların karakterlerini değiştirdiğini belirtmektedir. (Sennett, 1998). “İnsanları hayatlarında farklı yollar izlemeye sevkeden şey, kalite konusundaki motivasyon ve tutkudur. Toplumsal koşullar bu motivasyonu şekillendirir.” (Sennett, 2008). Günümüz modern toplumunda da insanların sürekli olarak iş hayatlarında bu moral ve motivasyona sahip olarak çalışmalarını beklenmektedir. Bu çalışma durumu aslında fabrika işçisinin çalışma hayatından çok da farklı değildir. Birçok düşünür ve sosyal bilimci, prekaryayı zamanımızın proletaryası olarak tanımlamaktadır, günümüzde prekarya gerçeğini ve kavramını düşünmeden işçi sınıfı ve proletarya üzerine düşünmek söz konusu olmayacaktır. (Standing, 2017). Modern zamanın proletaryası günümüzde masa başı çalışan prekaryalar haline gelmiştir. Beyaz yakanın bir günü plazaya girdiği anda başlayan bir rutindir. Beyaz yaka her çalışma günü birbirinin aynı motivasyona sahip olması beklenen kişidir. Beyaz yaka kavramı içinde uzman kavramı da yer almaktadır. Mükemmellik hırsına sahip kişinin diğerleri için en büyük tehlikesi uzman kişiliğinde ve karakterinde ortaya çıkmaktadır. (Sennett, 2008). Bourdieu *Dünyanın Sefaleti* isimli eserinde iş hayatının farklı yerlerinde olan insanların hikayelerine yer vermiştir. Bu insanlardan bazıları dönemsel işçiler, kimileri fabrika işçileri kimileri ise ofis çalışanı olan kişilerden oluşmaktadır. Özellikle Corinne isimli bir kadının ofisteki çalışma hayatı ve “iş dışında bir tutkum yok” diyerek iş hayatını özetleme biçimi, sürekli bulunduğu ortamın kendisinde yoğun duygular ve meseleler yaratması günümüz ofis çalışma koşullarını gözler önüne sermektedir. (Bourdieu, 2015). Özellikle ücretli emeğin evrilmesi açısından bakıldığında işçi, fabrika işçisi, zanaatkar kavramlarının bir kısmının yerini ofis çalışanı kavramının doldurmaya başladığı görülmektedir. Robert Castell *Ücretli Emeğin Uzun Serüveni* eserinde 14. Yüzyıldan itibaren insanların sosyal olarak nasıl bir çalışma hayatı için de var olduklarını incelemiştir. İşbölümü insanların hayatlarını kolaylaştıran bir süreç olarak görülmektedir. Robert Castell' göre ilk olarak, kişinin işbölümü içindeki konumu ve durumu öne çıkmaktadır. İkinci süreçte ise kişilerin içinde yer aldıkları toplumsallaşma durumları oluşturmaktadır. Bu iki durumun birbirine eklemlenmesi, farklı toplumsal uyum biçimleri üretmektedir. Örneğin, prekarya durumunun ortaya çıkardığı mensubiyet yitimi birincil toplumsallık ağlarının yoğun biçimde çalışır olmasıyla telafi edilebilir. Böyle bir birincil toplumsallık ilişkisi kalmamışsa, prekarya sadece korunmasız bir toplumsal statüyü ifade etmeye başlar. Mensubiyet kaybına yol açar. Mensubiyet kaybı ve dışlanma, üretici faaliyetlerin dışında kalma ve ilişkisel yalnızlık, toplumsal yalıtılmışlık halinin birbirine eklemlenmesidir. (Castell, 2017). Plaza ortamında çalışan beyaz yaka üretici faaliyetlerden teknolojinin sunduğu kolaylıklarla dışlanmaktadır. Bu da kendisinde yalnızlaşma ve mensubiyet kaybı hissi yaratmaktadır. “Belirsiz yarınlara ve prekaryalaşmanın damgasını taşıyarak kitlesel bir korunmasızlığın geri dönüşüne tanıklık eden durumlar yığıcı vardır.” (Castell, 2017). Bu anlamda öncelikle plazaların ortaya çıktığı kentlere de bakmak gerekmektedir. Kentler insanların topluluk olarak bir araya geldikleri en önemli mekanlardır. Globalleşme ile birlikte kentlerdeki yerleşme ve kültür algısında da değişim yaşanmıştır. Kentler kapitalizmin yayılma mekanları haline gelmeye başlamıştır. (Sennett, 2006, 18-32). Kentler refah için, yaşam için insanların toplu halde yaşadıkları mekanlar olarak ortaya çıkmıştır. Tarih boyunca kentler ve mekanlar ulusların refahında önem taşımıştır. (Özcan, 2015). Bilgi kavramı değiştikçe kentler ve mekanlarda değişim göstermiştir. Bilgi kavramının ortaya çıkması başlangıç olarak görülse de bilginin saklanması ve birleştirilmesi teknolojiye yaşanan gelişme ve bundan kitlelerin etkilenmesi sonucunda oluşan zaman mekan sıkışmaları günümüz toplumlarının içinde bulunduğu çaresizliği ve kabullenmişliği ifade etmektedir. David Harvey bu durumu Max Weber'in sözleri ile ifade etmektedir: "Bilgi ağacının

meyvesini tatmış olan bir çağın kaderi, hayat ve evren konusundaki genel görüşlerin asla artan ampirik bilginin ürünü olamayacağını ve bizi en büyük heyecanla harekete geçiren en yüksek ideallerin, ancak, bizimkiler bizce ne kadar kutsalsa başkaları için o kadar kutsal olan başka ideallerle mücadele içinde biçimleneceğini kabul etmek zorunda kalmasıdır. (Harvey, 2010). Max Weber'in tabir ettiği bilgi ağacının meyvesi insanları engin bir bilgi denizine götürmüştür. Teknolojinin sunduğu imkanlar sayesinde günümüz insanları masa başında bilgisayar kullanarak bütün işlerini halledebilmektedir. Bu kolaylık aynı zamanda insanları makine başına sıkışmış hayatlara da yöneltmektedir. Yaşanan değişimin önüne geçemeyen kent ve insanlar arasında mekanda öngeremedikleri büyüklükte bir değişime sebep olmuşlardır. Bu durum aslında değişen sistemin ve teknolojinin küçük ama derin bir yaradan sızan bir kan gibi kentlere ve insanlara, bütün dünyaya yavaş yavaş sızmasıdır. Plazalarda çalışan beyaz yaka olarak tabir edilen bilgi düzeyi yüksek kişiler olan çalışanlar, kendi duygularını ve düşüncelerini plaza hayatındaki zaman ve mekan algısı ile yaşamaktadırlar. İnsanların duyguları ve hisleri çalıştıkları ortamla bağlantı kurmaktadır. (Özdemir, 2016).

Bu süreç insanları kendilerine ve çevrelerine yabancılaştırmıştır. Richard Sennett'in *Karakter Aşınması* kavramından burada bahsedilebilmektedir. Birey artık büyük bir sistemin kendini küçük hisseden bir parçası haline gelmiştir, kendisine yabancılaşmış sanki başka biri oluvermiş ve bireyin benliği kaygan bir zeminde yürümeye başlamıştır. (Başol, 2013, 55-58). Bu yıpranma ve bu süreç içinde incelendiğinde bir başka Richard Sennett kavramı ortaya çıkmaktadır. Zanaatkarlık kavramı olarak tabir ettiği kavram zaman içinde kişinin bir mesleği elinden gelen en iyi şekilde yapması olarak belirtilmektedir. Yüzyıllar içinde bu süreç bir dönüşüme uğramıştır. Toplumsal perspektifte, sanayi devrimi sonrası süreçlerde sürekli olarak zanaatkarlık kavramı değişime uğramıştır. Günümüzde zanaatkarlık vasıfsız işçilik anlamına gelmiştir. (Sennett, 2013). David Harvey Postmodernliğin Durumu isimli eserinde *Zaman Mekan* sıkışması kavramını açıklarken teknolojiye yaşanan değişimin iletişim ve ulaşım araçlarını etkilediğini ve insanların sürekli hızlanan iletişim ve ulaşım araçlarını yakalamada güçlük çektiklerini belirtmiştir. Plaza hayatı da iletişim ve ulaşımında yaşanan hızlı değişimin yansıdığı ortamlardan biridir. İşe gelen kişi bilgisayarını açıp zamanın nasıl geçtiğini anlamadığı bir ortamda teknoloji ile her yere kolayca ulaşabilmekte, iş görüşmeleri yapabilmektedir. Sadece masa başından bir çok işini iletişim süreçlerini yönetebilmektedir. Bu insanlara kolaylık sağlasa da zaman ve mekan arasında bir sıkışma yaşamalarına neden olmaktadır. David Harvey bu durumu şu sözlerle açıklamaktadır "Zaman ve mekan sıkışması deneyimsel olarak insanı kışkırtan heyecanlandırıcı ve strese sürükleyen bir süreçtir, tedirginliğe neden olabilir." (Harvey, 2010). Bu hızlı ortama adapte olma süreçleri içinde plaza çalışanlarının hayatlarını incelemek ve irdelemek bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Sınıf bilinci konusundaki geleneksel yaklaşımlar incelendiğinde özellikle Marksist yaklaşım emek sürecine ve işçilerin çalışırken birbirleriyle ilişkilerine dayanmaktadır. (Sennett 1998). Sennett Karakter Aşınması isimli eserinde bu süreci ekmeğin fırını örneği ile açıklamış ve fırında çalışan işçilerin aslında ne kadar zor durumda çalıştıklarını ama işlerin yürümesi için ortak bir dile ve ortak bir çalışmaya ihtiyaç duyduklarını belirtmiştir. Benzer bir iletişim sürecinin günümüzde plazada çalışan beyaz yaka çalışanların arasında da olduğu görülmektedir.

ARAŞTIRMANIN AMACI: Plaza'da çalışan beyaz yaka veya prekarya olarak tabir edilen kişilerin, çalıştıkları ortam olan plaza mekanları metropol kentlerin ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Bu alanlar günlük yaşam mekanlarından bağımsız bir alan olarak modern kentin temsilcisi olarak görülmektedir. Bu mekanda çalışan kişiler teknolojinin getirisi olan cihazlar sayesinde hızlı iş yapabilme imkanı ile kendilerini dış dünyadan soyutlanmış hissetmektedirler. Araştırma kapsamında plaza çalışanlarının plaza ortamında çalışmak konusundaki düşünceleri ve görüşleri incelenmiş, Plaza alanlarını nasıl ortamlar olarak

değerlendirdikleri ve bu ortamda çalışırken kendileri ve çevreleri ile iletişim süreçleri ve iletişim dilleri araştırılmıştır.

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE KAPSAMI: Araştırma kapsamında Türkiye’de büyük şehirlerde plazada 3 yıl ve üstü çalışan bayan ve erkek denekler tercih edilmiştir. Plaza kültürüne adapte olmuş kişilerin tercih edilmesi amaçlandığından 3 yıl ve üstü çalışan kişiler tercih edilmiştir. Araştırma İstanbul şehrinde plaza binasında çalışan kişiler ile yapılmıştır. Özellikle Türkiye’nin nüfus olarak en büyük şehri seçilmiştir. Bu sayede daha çeşitli insana ulaşmak amaçlanmıştır. Bu şehirlerin Türkiye’nin metropolü olması ve plaza binalarının en fazla olduğu metropol şehirler olmasından dolayı tercih edilmiştir. Araştırma kapsamında öncelikle 30 plaza binası ziyaret edilmiş ve 30 plaza binasında çalışan 120 beyaz yaka tabir edilen kişiye anket uygulaması yapılmıştır. Bu plaza binalarında gönüllü olan 5 kişi ile de derinlemesine görüşme uygulaması yapılmıştır. Araştırma yöntemi kapsamında anket çalışmasında 5’li likert ölçek kullanılmıştır. Derinlemesine mülakat çalışması kapsamında elde edilen bulgular içerik analizi yönetimi ile incelenmiştir. En son olarak anket ve derinlemesine mülakat bulguları karşılaştırılarak sonuç ve öneriler belirtilmiştir.

ARAŞTIRMANIN KISITLIKLARI: Araştırmanın tek kısıtını mülakat yapılan kişilerin çalışma hayatlarını tehlikeye sokmak istememelerinden dolayı bazı sorulara doğru ve gerçek cevaplar vermemiş olabilmeleri oluşturmaktadır.

ÖRNEKLEM SEÇİMİ: Araştırma kapsamında örneklem seçilirken temel olarak Türkiye’de nüfus popülasyonu yüksek olan en büyük metropol şehir İstanbul seçilmiştir. İstanbul plaza binalarının en fazla görüldüğü şehir olmasından dolayı tercih edilmiştir. Bu bölgelerdeki plazaların en fazla görüldüğü İstanbul’da plazaların en fazla olduğu, Manhattan olarak bilinen Maslak bölgesindeki plaza alanı tercih edilmiştir. Denekler rastgele bir yöntemle tercih edilmiştir. Derinlemesine mülakat yapılacak olan kişiler ise sadece gönüllük esası ile tercih edilmiştir.

ARAŞTIRMA PROBLEMATIĞİ: Araştırma kapsamında David Harvey’nin *Zaman Mekan Sıkışması* kavramında iletişim ve ulaşım araçlarında yaşanan teknolojik değişimle birlikte zamanın çok daha hızlı aktığı bir dünya ve ortam sunduğu bunun da insanlarda stress, mutsuzluk, güvensizlik gibi durumlar ortaya çıkardığı tespitinden yola çıkılmıştır. Plaza ortamlarının stress, güvensizlik gibi durumlara neden olduğu ve bu alanda çalışanların birbirleri ve çevreleri ile iletişim kurmada kısıtlılık yaşadıkları görüşü üzerinden gidilmiştir. Plaza ortamlarının modernleşen kentlerin temsilcisi ve parçası olarak bu hızlı hayatın yaşandığı mekanlar olmasından dolayı bu mekanlarda çalışan ve beyaz yaka olarak tabir edilen kişilerin kendilerini bu ortamları nasıl gördükleri, nasıl konumlandıkları, bu ortam içinde zamanın akışı konusunda ne düşündükleri araştırılmıştır.

Plaza ortamlarının beyaz yaka çalışanları mutsuz ve stresli bir ortama sürüklediği, iletişim kurma süreçlerini zorlaştırdığı ve kendilerini zaman mekan arasında sıkışmış hissetmelerine neden olduğu hipotezi kanıtlanmaya çalışılmıştır.

TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE MODERNLEŞME KAVRAMI

Baudelaire modernlik tanımlamasını açıklarken şu cümle ile ifade etmiştir; “Sürekli bırakıp gitmekte, koşturmakta, aramakta. Neyi aramakta? Besbelli, betimlediğim haliyle bu kişi, büyük bir düş gücüyle donanmış, durmadan büyük insanlık çölünde gezinen, bir aylağınkinden çok daha önemli bir amaca sahip, adına modernlik dememize izin vereceğiniz o şeyi aramakta” (Baudelaire, 2004). Baudelaire erken dönem modernist bir düşünür olarak modernlik tanımını modern insan üzerinden yapmıştır. Simmel modernite paradigması oluşturduğu tanımında modernitenin özünü tanımlamıştır. Bu tanımda bireyin iç güvenliğinin yerini modern hayatın heyecanından ve koşturmasından doğan belirsiz bir gerilim ve hafif bir özlem duygusu, gizli bir huzursuz hissetme durumu ve aceleci ve çaresi bir telaş almıştır ve bütün bunlar kendini kent

hayatında en yoğun göstermektedir şeklinde ifade etmektedir. (Simmel, 2015). Bu anlamda bakıldığında modernitenin özü beyaz yakanın çalışma hayatının da tanımıdır adeta. Marshall Berman *Katı olan her şey buharlaşıyor* kitabında *modernizm kendi çocuklarını yiyiyor* sözüyle modernizmin geldiği noktaya atıfta bulunmuştur. 2000'li yıllarda teknolojinin geldiği nokta düşünüldüğünde modernizm kavramının sağlıklı bir ilerlemesini kurmak için geçmiş dönem modernizmine ve o dönemki modernistlere bakmak gerektiğini belirtmektedir. (Berman, 2017). Modern teriminin kavramsal olarak incelemesi yapıldığından Hans Robert Jaus'sun araştırdığına göre Latince "Modernus" şeklinde ilk defa 5. Yüzyılda Hıristiyan olan dönemi Pagan ve Romalı geçmişten ayırabilmek amacıyla kullanıldığı görülmektedir. Eski ve yeni arasındaki geçişi anlatmak amacıyla kullanıldığı da görülmektedir. (Habermas, 1994). Daha genel anlamıyla bakıldığında modernlik, dünyaya karşı edinilen belli başlı yerleşmiş tutum ve davranışları, insanın etkisiyle değişebilecek bir dünya fikrini; ekonomik kurumların değişmiş bir biçimini, özellikle endüstriyel üretim ve pazar ekonomisini; ulus-devlet ve kitle demokrasisinin de içinde yer aldığı hareketli bir organik yaşayan bir yapıdır (Giddens & Pierson, 2001). Modernizm kavramının en son temsilcilerinden olan Marx, Weber, Simmel ve Durkheim klasik sosyoloji kuramcılarında 20. yüzyılın başlarına bakıldığında dünyanın modernliğin devamını olacağı yoksa postmodernizm gibi yeni bir kavramın mı ortaya atılıp bununla mı açıklanacağı gibi bir sorunsal ortaya konmuştur. Diğer tarafta ise modern olarak görülecek bir toplumda yaşadığımızı belirten Habermas, Giddens, Bauman, Castells gibi kuramcılar varken, digger bir grup ise toplumun değiştiğini ve artık postmodern bir dünyanın var olduğunu belirten Baudrillard, Lyotard, Deleuze/Guattari, Roland Barthes, Ferdinand de Saussure, Jameson ve Henri Lefebvre gibi postmodernizmin ilk öncüleri olan bir grup vardır. (Ritzer, 2013: 548-549). Öncelikle araştırma kapsamında kullanılacak modern kavramının tanımlamalarını yapmak gerekmektedir. Modern bir sıfat olarak kullanılmaktadır ve o döneme ait nitelikleri anlatır. Modernite tarihsel süreç içindeki dönemini ifade eder. Modernleşme ise dinamik bir süreci ve o süreç içindeki oluşumu ifade etmektedir. Modernizm ise ideolojik bir söylem boyutunu anlatmaktadır. (Sosyoloji, 2008). Günümüzde geleneksel toplum yapısından modern topluma geçişi ifade etmek amacıyla modernleşme kavramı günümüzde de kullanılmaktadır. Endüstrileşme, kentleşme, toplumsal iş bölümü kavramları da modernleşme kavramı içinde yer almaktadır. (Hollinger, 2005). Değişimin ve dönüşümün yapısal özelliğini modernleşme kavramı ile açıklanmıştır. Kavram olarak modernizm kavramına gelindiğinde modernizmin temeli fikir olarak aydınlanma çağına, siyasi açıdan fransız devrimine en son olarak ekonomik anlamda da sanayi devrimine dayanmaktadır. (Aslanoğlu, 2000). Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler yapısal olarak zaman için de değişime uğramaktadır. Bu değişim süreci içinde bakıldığında modernleşmeye tepki olarak ortaya çıkan postmodern kavramının ilk kez Arnold Toynbee bir tarih incelemesi kitabında kullanmıştır. (Toynbee, 1957). Daha sonrasında modernleşme kavramı ile birlikte postmodern kavramı da kullanılmaya başlanmıştır. Avrupa'da başlayan modernleşme hareketi bütün dünyaya yayılmıştır. Bu süreç ise modernleşen toplumlarda sanayileşmenin etkisi ile sıradanlaşma riskini de beraberinde getirmiştir. "Giddens'a göre modernleşme 17. yüzyılda Avrupa'da başlayan ve daha sonra tüm dünyaya yayılan toplumsal yaşam ve örgütlenme biçimlerine delalet eder." (Erdemir, 2000). Modernleşme daha önceki dönemden yeni bir döneme geçiş olarak nitelenmektedir. Sanayileşme bu yeni toplumun en önemli özelliğidir. "Modernleşme eski toplum tipinden yeni toplum tipine doğru bir değişim olarak belirtilebilir. Sanayi öncesi toplumdan sanayi sonrası topluma bir geçiş süreci olarak da belirtilebilir" (Erdemir, 2000). Bu geçiş modernleşen insan kavramını da ortaya çıkarmıştır. "Modern kuram ise teknik ve insan ögesinin karşılıklı etkileşimi bir arada düşünmüştür." (Kara, 2015). Modernleşme ile ilgili bir çok tanım yapılmaktadır ancak özellikle belirtilebileceği üzere modernleşme bir anda ortaya çıkmamış bir süreç olarak devam etmiştir. "Modernleşme, onaltıncı yüzyılda başlayan ve yirminci yüzyıla kadar devam eden, batının son üç yıllık dönemini kapsayan bir süreç olarak ele alınmaktadır." (Erdemir, 2000). Modernleşmenin temel çerçevesini aydınlanma felsefesi

oluşturmaktadır."Aydınlanma modern çağın temel felsefesidir." (Erdemir, 2000). Bu bağlamda David Harvey'nin de bu konuda belli başlı görüşleri ön plandadır. David Harvey Postmodernliğin Durumu eserinde Baud

elaire'den alıntı yapmış ve Baudelaire'nin Modern Hayatın Ressamı denemesinden bahsetmiştir. "Modernite, anlık olandır, geçip gidendir, olumsal olandır, sanatın yarısıdır; öteki yarısı ise, sonsuz olandır, değişmeyendir." (Harvey, 2014). Geçip gidicilik, uçuculuk modernite kavramının temelini oluşturmuştur. Dünyanın ve zamanın mekanın yaşanışının, benliğinin, hayatın olanaklarının yaşanışının deneyimlenmesine modernite adını vermiştir Baudelaire. (Harvey, 2014). Aynı kavramsal tanım üzerinden modern olmak, modern insan olmak kavramlarının da tanımları yapılmıştır. Modern olmak ise bize serüven, iktidar, haz, ilerleme, ve bunların yanı sıra kendimizin ve dünyanın dönüşümünü vaat eden ama aynı zamanda, sahip olduğumuz, bildiğimiz, olduğumuz her şeyi imha etme tehdidini taşıyan bir ortamda bulunmamız demektir. (Harvey, 2014). Bütün bu süreci eleştirel bir şekilde inceleyen ve eleştiren David Harvey "modernizmin alternatif teorisini sunmak istemiştir." (Kellner, 2006). Bunu yaparken kent örneği ve zaman mekan kavramı üzerinden gitmiştir. Örneğin; "Paris örneği üzerinden mimarının şehirde yarattığı farklılığı ortaya koymuştur." (Kellner, 2006). Şehirde yaratılan farkın topluma yansımaları modernizmin temelini oluşturmaktadır. Sanayi devrimi ile birlikte ürün üretmek için makinalarla çalışan insanlar ortaya çıkmıştır. Enformasyon toplumunun ve teknolojik devrimle birlikte ki bunun en önemli adımını İnternet World Wide Web oluşturmaktadır. Bu dönüşüm mekanlarının yeni yeri plaza binaları ve bu binalarda çalışan her insanın önündeki İnternete bağlı bir bilgisayar oluşturmaya başlamıştır. Modernleşme kavramı 18.yy'dan beri kendini farklı bir konuma sokarak insanları makineye bağlı bir hale getirmektedir. Ancak bunun yanı sıra insanlık her gün kendilerini yoracak ağır işlerde çalışmak zorunluluğunu da makinelere devretmektedirler. İşte bu noktada makinelerle çalışan kıyafetini kirletmeden masa başında oturan, emek kavramının değiştiği bir kitle oluşmuştur Beyaz Yaka olarak tabir edilen bu kitle sabah 08.00 -09.00 arası mesaiye başlayıp, 17.00-18.00 saatleri arasında mesaisi biten bir grup eğitim almış kişiyi temsil etmektedir. Modernizmin başlama dönemi aydınlığın başlama sürecidir. Evlerinde kitap okuyan hava kararınca uyuyan bir orta çağdan aydınlık gecelere ulaşan bir toplumu anlatır modernizm en başlarda. Ancak zaman geçtikçe ev sohbetleri yerini teknoloji ile yaşayan gittikçe yalnızlaşan insanlara bırakmaya başlamıştır. Bu yalnız insanlar aslında hayatlarında kendilerine yetki verilmiş ilk dönem insanlarıdır. "Ancak yıllar itibariye Y kuşak aralığının değerlendirilmesi farklı değişkenlikler göstermektedir. Genel olarak 1980 ile 2000 yılları arasında doğanlar Y kuşağı olarak değerlendirilmektedir. Y kuşağının diğer kuşaklar ile en büyük farkı; Zemke,Raines ve Filipczak'ın değimiyle; tarihte ilk kez, çocukların yetkilerinin olmasıdır." (Koç, 2015). Kendilerinden önceki kuşağa göre çok daha fazla hak sahibi, rahat bir stabil ortamda çalışan yalnız insanlar ortaya çıkmıştır.

KENTLER

"Şehremaneti, 1855 yılında kurulan İstanbul Belediyesinin o zaman ki adıdır. Tanzimat öncesine kadar şehir yönetiminden kadılar sorumluydu." (Akyüz, 2005). Osmanlı dönemindeki şehir yönetim anlayışından günümüze gelene kadar modernleşmenin ve teknolojinin etkileri ile bir dizi değişimler olmuştur. Bunun başında da yaşam alanları ve çalışma alanlarındaki değişim gelmektedir. Plazaların ilk ortaya çıkışı modernleşme ile birlikte kentlerin dönüşüm sürecine girmesi ile ortaya çıkmıştır. "Kentli olma sürecine atıfta bulunan bir kavram olarak kentlileşme, bu sürecin insanların davranışlarında ve ilişkilerinde, değer yargılarında, tinsel ya da özdeksel yaşam biçimlerinde değişiklikler oluşturma durumunu anlatmaktadır." (Şahin, 2016). Önce kentler modernleşmiştir sonra insanlar. "Her planlanan modernleşme aslında gelecekte ulaşılmak istenen oluşumun bir ifadesidir." (Akyüz, 2005). "David Harvey'nin Edilla örneğinde nükleer aile örneğini görmekteyiz". (Yeşilkaya, 2008). Modern aile yaşantısı ve

değişen değerler burada belirtilmektedir. Kentlerin yeniden yapılanma süreci tarihin yeniden oluşum süreci ile aynıdır aslında. Bir dönemin bitimi yeni bir dönemin başlangıcıdır yeni bir kent oluşumu veya yeni bir kültürün oluşumu. İki katlı geniş evlerden, küçük atölyelerden, dükkanlardan, yüksek katlı konforlu teknolojik plaza binalarına geçişin adıdır bu yeni dönem ve dönüşüm. Bu ise sadece bir tek kent üzerinden kurgulanan bir gerçeği değil bütün dünya düzeyinde bir yapılanmayı gözler önüne sermektedir. "Castells ve Harvey'nin yaklaşımları sadece kent düzeyindeki düzenlemeleri kapsamamakta, kentsel ekonomik yapının dünya ölçeğindeki yeri ve ilişkileride değerlendirilmektedir." (Fırat, 2008). Sanayileşme ile kentler bundan en çok nasipleneler oldu artık seri üretime dönen kent yapılanması ayrı bir rekabet piyasası ve ekonominin, sermayenin en çok karı sağlayabileceği bir alan haline geldi. Kentin yeniden yapılanması bizi sonuç olarak David Harvey'nin zamansal mekansal değişim kavramına ulaştırmaktadır. Zamanda mekanda yaşanan değişimin ana kaynağı kentte yaşanan değişimdir. Bu bağlamda markalaşan kentlerde "tüketim dinamiklerinde yaşanan dönüşüm, sermaye birikim süreçlerinin öznesi olan kentte, kentsel mekanın düzenlenmesi yoluyla iktisadi formların yeni bir şekil ve içerik kazanmasını sağlamaktadır." (Fırat, 2008). Giddens (2012: 46-47) postmodern durumu, modernliğin bitmesi olarak düşünmekten çok modernliğin kendi kendini anlamaya başlaması olarak görmenin daha anlamlı olacağını savunur. Bu da post-modern duruma bağlı olarak meydana gelen gelişmelerin bizi "modernliğin ötesine" götürmekten çok, modernliğin içinde yatan düşünürselliğin daha kapsamlı olarak anlaşılmasını sağlayacaktır. (Saygın, 2016). Bu anlamda bakıldığında modernlik sürekli kendini dönüştüren yaşayan bir organizma olarak görülmektedir. Aynı şekilde kentlerde modernlik gibi kendilerini dönüştürmektedir. "Bourdieu'ya göre ortak pratikler ve gösterimler, beden ile mekan ve zamanın yapılanmış organizasyonu arasındaki diyalektik ilişki aracılığıyla belirlenir." (Harvey, 2014). Bu anlamda zamanın ve mekanın birlikte dönüştüğü ve aralarında diyalektik bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu anlamda herşeyin bir zaman ve mekanı olduğu yönünde toplumsal düzene ait bir reçete ortaya çıkmaktadır. Kentler de değişim ve dönüşümün önemli bir parçasıdır. Değişen süreçlerden etkilenmektedirler. Zamansal değişimler kent mekanlarına da yansımaktadır.

KENTSEL DÖNÜŞÜM VE PLAZALAR

Doğanın güçleri" insan kontrolüne tabi kılındı, ulaşım ve iletişim sistemleri, bölgesel işbölümü ve kentsel altyapı haline geldi. (Harvey, 2008). Bu doğanın güçlerini aktif olarak kullanan insan kentleri ve mekanları teknolojiyi kullanarak dönüştürdü. Görülen mekan aslında sürekli içinde bulunulan ayrıntıların çok düşünülmediği ve insanın içinde yaşamasını öngördüğü bir ortamdır. "Görülen mekan görece nesnel insanların günlük yaşam çevrelerini içeren somut bir mekandır. Tasarlanan mekan zamanın zihinsel bir yorumudur. Yaşanılan mekan ise görülen ve tasarlanan mekanın karmaşık bir kombinasyonudur ve kişinin günlük hayatındaki gerçek yaşam deneyimini temsil eder. (Güler, 2009). Aslında bütün hepsi birbirine bağlıdır. "Yaşanılan mekan ve sosyal ilişkiler birbirine günlük hayatta kaçınılmaz bir şekilde birbirine bağlıdır." (Güler, 2009). Kentsel haklar kentte yaşayan insanların haklarını korumayı amaçlamak üzere ortaya çıkmıştır ve kentin gelişimini sağlamak bu söylem hangi bağlamda bu hakları korumayı kendine hedef edindiği sorusunuda akla getirmektedir. "Kentsel hak kentte yaşayan insanların çıkarlarını korumak ve geliştirmek üzere tasarlanmıştır. Bu haklar kullanıcılarına bir yandan kente ilişkin düşüncelerini ve kentsel aktivitelerini tanımlamak için kullanıcı haklarını doğururken, aynı zamanda yaşanabilir konutların, yeşil alanların ve diğer hizmetlerin kullanımını da içermektedir." (Güler, 2009). Yeni tasarlanan modern kentler modern insane uygun olarak planlanmaktadır. Bu kentlerin temelini teknolojik donanımı yüksek, teknolojiye ve inovasyona entegre binalar oluşturmaktadır. Bu binaların en bilinen örneğini de plaza binaları oluşturmaktadır. Plaza binalarının en önemli özelliklerinden biri gittiğiniz herhangi bir ülkede benzer yapıları görebilmenizdir. Özellikle çok uluslu şirketlerde çalışan kişiler için çalıştığı firmanın herhangi bir ülkedeki plaza binasındaki şubesinde çalışması

farketmemektedir. Ofisinden içeri girdiği anda Türkiye'deki veya Dubai'deki ofis arasında görsel anlamda hiç bir fark bulunmamaktadır. Bu standartlaşma aynı zamanda bir coğrafi yayılma ve firmanın kurumsallaşma yapısını temsil etmektedir. Çalışanlar içinse farklı zaman ve mekanların birleştirilmiş halini temsil etmektedir. "Coğrafi yayılma çoğu zaman uzun dönemli fiziksel ve toplumsal altyapı yatırımlarını (örneğin ulaşım ve iletişim ağları, eğitim ve araştırma gibi) gerekli kılar ve bunların destekteledikleri üretken faaliyetler aracılığıyla değerlerini amorti etmeleri yıllar alır." (Harvey, 2004). Coğrafi olarak sabitleme mümkün olmasada coğrafi bölgeleri birbirinin benzeri hale getirebilmek mümkün olabilmektedir. Bunu özellikle belli başlı şehirler üzerinden vermek gerekir. "Eğer aşırı birikmiş sermaye kıpırdayamazsa doğrudan değeri düşecektir." (Harvey, 2004).

ZAMAN VE MEKAN BAĞLAMINDA KENT KÜLTÜRÜ

14. yüzyıl ve 18. Yüzyıl arası başta Avrupa olmak üzere gelişmiştir, toprak ve sanayide üretim artmış, ticaret ve bankalar gelişmiş, güçlü bir burjuvazi oluşmuştur, yükselen bu hareket sonucu bazı grupların durumları ve çalışma koşulları iyileşmiştir. Kentler de bu gelişmeden etkilenmiştir. (Castell, 2017). Kentler ve zaman mekan arasında bir bağlantı söz konusudur. Modernleşen şehirler kendi zaman mekanını yaratarak toplumuda bu zaman mekana adapte etmektedir bunu ise şehrin yeniden yapılandırılması ile yapmaktadır. Modernleşen kentlerde yaratılan mekanlar zamandan bağımsız olarak varlığını devam ettirmektedir. Alışveriş merkezleri ve plaza binaları buna örnek teşkil etmektedir. Alışveriş merkezine girdiğiniz andaki aydınlık ve ışıklı ortam her yerde değişik uyaranlarla dolu giyecek, yiyecek, teknoloji ürünleri size dışarıdaki zamandan koparmakta ve bu bağlamda bu ortamlar farklı bir zaman ortamı sunmaktadır. George Simmel 19. yüzyılın sonlarında Berlin'i incelediği "Metropol ve Zihinsel Yaşam" adlı makalesinde, modern dönemle birlikte canlanan kent yaşantısında bireyin yaşadığı sorunların bireyin özerkliğini koruma savaşından kaynaklandığını belirtmiştir. Metropollerdeki bireyselliğin psikolojik temelleri incelendiğinde, iç ve dış uyaranların hızlı ve sürekli değişimi sonucu ortaya çıkan sinir uyarımının fazla olduğu görülmektedir (Simmel, 2005). Bireyin kendini ifade etmek ve korumak için en çok kullandığı araç ise dünyanın en büyük küresel ağı olan internet yani bilgisayardır. Bireyin internet üzerinden ve sosyal medya üzerinden konumlanması bu noktada söz konusu olmaktadır. David Harvey'nin zaman mekan kavramı çerçevesinde sosyal medya üzerinden yayılan bir zaman mekan kavramı olduğu ve bu zaman mekanın kişilerin internette uzak kaldıkları iş ve özel yaşamları çerçevesine de taşıdığı ve bu küresel ortak alışkanlıklar çerçevesinde yaşadıkları söylenebilmektedir. Bu bağlamda "Birey kentte ne olarak adlandırılmak istiyorsa o yönde tüketmektedir." (Aydoğan, 2009). "Kitle tüketiminin de en belirgin yönlendirmelerini gördüğümüz bu yönlendirme sebebi ile kent, metaya dönüşerek hızla değerini yitiren bir toplumsal mekan olarak karşımıza çıkmaktadır." (Aydoğan, 2009). "Genel olarak bakıldığında sosyologlar kentleri iki açıdan değerlendirmektedir. Bu sürece tepki olarak ortaya çıkan postmodernizme göre bunun sonucunda "Postmodern kent kültürüne göre, katı bir planlamaya dayalı, yüksek modern mimarinin egemenliği altındaki işlevsel, iktisadi kent yerini postmodern kente bırakmıştır." (Aydoğan, 2009). Ortak yönetim, globalizasyon kavramları şu an dünyaya hakim olmuş durumdadır. "Kültürel birlikteliklerin kültürel zenginlik yaratacağı öngörüsü ortaya atılmaktadır." (Harvey, 2009). Bu kültürel birliktelikle bahsedilen gittiğiniz her ülkede ve şehirde görebileceğiniz birbirinin benzeri mekanların size aynı zaman ve mekan da olduğunuz düşüncesini yaratmasıdır. Bu düzenin ortak zaman mekanlar yaratarak ortaya çıkardığı kültürün birlikteliğidir.

BİR ÜTOPYA KENT MEKANI OLARAK PLAZALAR

"Mekan telekomünikasyonun yarattığı bir "küresel köy"e ve ekonomik ve ekolojik karşılıklı bağımlılıklardan örülmüş bir "uzay gemisi dünya" ya doğru küçüldükçe ve zaman ufukumuz sonunda içinde bulunduğumuz andan başka bir şey kalmamacısına kısaldıkça mekansal ve

zamansal dünyalarımızın sıkışması duygusunun hakimiyetiyle başa çıkma durumunda kalırız.” (Harvey, 2014). Modern kentler zaman ve mekan sıkışmasının yoğun olarak yaşandığı mekanlar olarak ortaya çıkmaktadır. İnsanlar zamanı idare edebilmek için yüzyıllardır kurallar koymuşlardır. Çalışma hayatı içinde insanlar sürekli olarak kendilerine bir düzen kurmakta ve bunu diğerlerine uygulamaya çalışmaktadır. İşçileri işe, tüccarları pazara çağıran kronolojik bir ağ yaratmışlardı, saat ve çanlar bu işe yarıyordu. (Harvey, 2014). David Harvey ulaşım alanında yaşanan yeniliklerle mekanı zaman aracılığıyla ortadan kaldıran ve dünyayı küçülten bir harita tasvir etmiştir. 1850’de atla seyahet söz konusuysen dünya mekansal olarak çok daha büyüktür, 1960’lardan sonra ise jet yolcu uçakları sayesinde zamansal anlamda dünya çok daha küçülmüştür. Ulaşım zamansal anlamda mekanlara ulaşma süreçlerini kısaltmıştır. (Harvey, 2014). Şehir bir kültürel varlıktır ve onu korumak bütün toplumun görevidir. (Kasapgil, 2013). Kültürel varlık olarak bir şehir aslında yaşayan bir organizmadır. Her kent kendi içinde farklı bir deneyimi saklar, bu anlamda her kent biraz ütopyadır. (Lynch, 1960). Ütopya ilk söylendiğinde ulaşılması güç hatta imkansız anlamında bir kavram olarak görülmektedir. Ancak "Ütopya, düşünce ve edebiyat tarihinin Zengin çağrışımlı alanlarından biridir. Çağrışımların her biri devasa bir çalışma alanıdır." (Alver, 2009). Ütopya sadece ulaşılması zor imkansız olan değil aynı zamanda hayal edilen bir gerçekliğide ifade etmektedir. "Ütopya ile ilgili her tanım ütopyanın hayali bir yer olmasına dikkat çeker." (Alver, 2009). Bunun sebebi ne olabilir, ütopya ve kent birbirine neden bu kadar bağlı ve içiçedir. Politik süreçlerde ortaya çıkan kent yenilenmeleri ile bu ütopya bağlantısı arasında üçlü bir bağlantı söz konusu mudur? Postmodernizmin ilk yansımalarını bulduğu alanın mimari ve sanat olmasının bu konuyla bağlantısı olduğunu yadsımak mümkün gözükmemektedir. Kent zaman mekanın kendini yenileme sürecinde en ön planda olan organik bir yapıdır bu bağlamda. "Ütopyanın, mekanla ve çevreyle ünsiyeti, hayata dokunmasından kaynaklanır. Hayat ise belli bir toplumsal ve fiziksel ortamı gerekli kılar. Toplumsal ve fiziksel ortamın kastı hayatın ta kendisidir dense yeridir. Bu bakımdan mekan, hayatı önceleyen ütopyanın vazgeçilmez unsuru haline gelmektedir." (Alver, 2009). Mekandan zamandan bağımsız bir ütopya söz konusu değildir bu noktada. Zaman mekan kavramları ile içiçe geçmiş bir ütopya söz konusudur. Ütopyanın amacı kendi zaman mekanını yaratmaktır. Modernleşen toplumlarda zaman mekan değişimi daha çok görülmektedir. "Mekan ütopyanın düş haritasına göre şekillenir." (Alver, 2009). Her zamanın kendine göre ütopyik bir mekan yaratma düşü vardır aslında. Zamanlar mekanları, mekanlar ise zamanın değişimini yaratmaktadır. Plaza mekanları kentleri, kentlerde insanların yaşam ve çalışma biçimlerini değiştirmiştir. Yaşanılan ülke yahut kentin insani ve toplumsal sorunları üzerinden kaleme alınan ütopyalar zaman ve mekanın değişimini gösterir. (Alver, 2009). Ütopyada mekanı değiştirmek ve başka bir mekanının mümkün olduğu tezi üzerinden gidilir. "Ütopya da yazar veya planlayan başka bir mekan hayal eder, böylece ütopya mekanı doğmuş olur." (Alver, 2009). Toplumdan bağımsız bir ütopya düşünülemez kentteki yapılanmadan en derinden etkilenecek olan grup ütopyanın en önemli parçası olan kentte yaşayan kişilerdir. Esas amaç kent üzerinden bu kişileri tekrar konumlandırmak ve yapılandırmaktır. Mekan ve çevrenin insanın şekillenmesinde ne denli önemli ve etkili olduğunu düşünen ütopyaacılar, belki çok haklı bir gerekçeyle tasarladıkları ideal topluma önce bir ideal kent kurmakla işe başladılar. İdeal kent kurma hayali ile başlayan planlamanın sonuna bakıldığında kent tasarımına varıldığı görülmektedir. Bu kent tasarlama süreci insanların bulunacakları mekanların değişimi ile özdeşleşmektedir. Plaza mekanları bu değişimin en önemli noktasında yer almaktadır. Aslında bunun en iyi örneğini Platon'un Devlet'inde görmekteyiz. "İlk ütopyanın sahibi olduğu söylenen ve modern ütopya literatürünü etkileyen Platon, ideal devletinde aynı zamanda ideal kenti tasvir eder." (Alver, 2009). Platon'a göre devlet kenti de idare eden en önemli parçadır. "Platona göre devletin yönetimi, idaresi aslında bir kentin idaresidir." (Alver, 2009). Ütopyalarla ilgili bilinen en iyi örneklerden bir diğeri ise "Campanella'nın Güneş Ülkesi adlı eseri ideal kent düşünün başka bir örneğidir." (Alver, 2009). Burada kent "hem mekansal hem de toplumsal bir birim olarak anlatılır." (Alver, 2009). Ütopyalar kent üzerinden planlanır. Burada en önemli nokta

ütopyada var olanı yıkma ve yerine ütöpik yeni bir zamansal mekansal gerçeklik yerleştirme amacı vardır. "Ütopyanın mekanı ve kenti, ideal bir tasarımıdır; bir düşün yahut rüyanın kağıt üzerindeki pratiğidir." (Alver, 2009). Bu konuda diğeri bir örnek ise Yeşilkaya'nın David Harvey'nin postmodern örneklerinden bahsettiği makalesinde postmodernizmin etkisindeki ütöpik mekanların zamanda ne tür bir değışiklik yaptığını görmekteyiz. Günümüzde modern kentin temelini oluşturan plazalarda ütöpik mekan anlayışının örneğini teşkil etmektedir. Plaza kültürünün oluşması bir çok kent kültürüne ait ögenin değışimini getirmiştir. Teknoloji plaza kültürünün oluşmasının temelini oluşturur. Mekan olarak modern mimari ile zamanda bağımsız binalar oluşturulmuştur. Bu binalar teknolojik donanımı çok yüksek olduğundan insanlara gece ve gündüz arasındaki farkı hissettirmeden bütün bir günü aynı zamanda sabitlenmişçesine yaşama imkanı vermektedir. Bu anlamda bakıldığında bir zamanlar ütöpik olan bir durum gerçekleşmiştir. Artık çalışma saatleri zaman ve mekandan bağımsız olarak devam edebilmektedir. Çalışan kişinin tek ihtiyacı bilgisayarı ve plaza binasındaki masası olmaktadır. Bir çok plaza çalışanı gece saatlerinde gündüzmüşçesine ışıklı ve aydınlık bir ortamda mesai arkadaşları ile zaman ve mekandan bağımsız çalışabilmektedir.

TEKNOLOJİK DEĞİŞİMİLE DÖNÜŞEN MEKANLAR, DÖNÜŞEN İNSANLAR

Sanayi devrimi, modernleşme, teknolojik dönüşüm kavramlarının odak noktasını bilgi oluşturmaktadır. Kol gücü ile iş yapma döneminin yerini, beyin gücü ve teknoloji odaklı bilgi üretme ve bilgi kullanma almıştır. Bunun yanında kullanılan ve üretilen bilgi kişileri zaman açısından çabuk hareket olanağı tanıdığından özgür kılmakta, mekan açısından da sabit mekanlarda tutmaktadır. Bilginin kullanılması süreci ile zamansal ve mekansal dönüşümler mümkün kılınabilmektedir. Bunda en büyük etkeni bilgi teknolojileri oluşturmaktadır. Dijital ortam bilginin hızlan yayılmasına ve mekansız zamansız bir evren içinde alışılan zaman mekan kavramlarında değışimler yaratılmasına sebep olmuştur. Geçmişte rekabet unsuru olan ögeler şu an için farklılık göstermektedir. "Sermaye, hammadde, teknoloji ve insan gücüyken şu an bilgi" olmuştur." (Göktaş, 2007). Dijital teknolojiler ve özellikle internetin sunduğu ortam sosyalleşme ortak deneyimini çok kısa bir süre içinde zamandan mekandan bağımsız hayata geçirebilme imkanı vermiştir. "Sosyalleştirme ortak deneyim ve yaşantıyla örtülü bilginin örtülü bilgiye dönüştürülmesidir. Örtülü bilgi zaman ve mekana özeldir, doğası gereği anlatılması formüle edilmesi güçtür." (Göktaş, 2007). Bu sayede bilginin yayılması ve zaman mekanda bir dönüşüm yaratması mümkün olabilmektedir. Bu nokta da bilginin zaman mekan değıştirebilme gücü ortaya çıkmaktadır. (Göktaş, 2007).

Özellikle bu noktada belli başlı bilgi varlıklarından bahsedebiliriz.

"Nonako ve diğeri bilgi varlıklarını 4 katogoriye ayırmışlardır.

a) Deneyimsel bilgi varlıkları, b) Kavramsal bilgi varlıkları, c) Sistemli bilgi varlıkları, d) Rutin bilgi varlıkları, e) deneyimsel bilgi varlıkları. (Göktaş, 2007).

Bütün bilgi aktarım süreçlerinde özellikle internet üzerinden yapılan bilgi akışında uçucu ve geçici bir süreç mevcuttur. "Bilgi aktarımının özelliklerine baktığımızda geçiciliği görüyoruz. Bilginin geçicilik özelliği dinamik etkileşim, hız, ivme ve eskimesini kapsar. Bilgi aktarımı bireyler arasında aktif etkileşimi gerektirir, müzik eğitimi gibi." (Göktaş, 2007). İnternet ortamının kişileri sosyalleştirdiği ve David Harvey burada sosyal durumun insanların süreçsel değışimlerinde rol oynadığını belirtmiştir. (Harvey, 2011). 1960 yıllarında ortaya çıkan mavi yaka kavramının yerini masa üstü veya laptop bilgisayarlarda bilgi üreten ve üretilmiş bilgiden yararlanarak yeni doküman ve evrak üreten bir beyaz yaka ekibi almıştır. Bu yeni çalışan sınıfın ana katmanı üretilmiş olan teknolojik donanımdan destek alarak kendi bilgi ve deneyimleriyle bu programlar vasıtasıyla iş gücü üretmeleridir. Yeni toplum bu çalışanlar üzerinden şekillenmeye başlamıştır, yeni bilgi üretme mekanları da bu kişilerin çalıştığı kurumlar olmaya başlamıştır. "Son yıllarda gündeme gelen ulusaltı mekan oluşum süreçleri mekanı toplumsal

kurama dahil eden kavramsal bir yaklaşımla incelenmeye başlanmıştır. Burada David Harvey'in tarihsel coğrafi materyalizm anlayışının da etkisinden bahsedilebilir." (Gündoğdu, 2006). Buradan örnekle "Dick Bryan'ın sermaye birikim süreçlerinde farklı mekansal biçimlere sahip sermaye fraksiyonları tanımlamasıda önemli bir kavramdır." (Gündoğdu, 2006). Ekonomik politik ilişkilerin farklı zaman mekanlarda kurulup daha sonra bu zaman ve mekanların birleştirildiğinden bahsedilebilir. "Jamie Gough'un ekonomik ve politik ilişkilerin farklı mekanlarda kuruluşlarına dair mekansal ölçek yaklaşımından da bahsedebiliriz." (Gündoğdu, 2006). Değişen zaman mekan kavramları aslında kendiliğinden değişmemektedir bu kavramlar ve mekanlar değişim dinamikleri içinde şekillenmektedir. Teknolojik değişim zaman ve mekan döngüsünde de değişim yaratmaktadır. "Sosyal ilişkiler modern dünyayı sürekli değiştirmektedir, dönüştürmektedir." (Gündoğdu, 2006). Bu sosyal ilişkiler bağlamında özellikle ülkenin uluslararasılaşması önemli bir noktadır. Kurulan yeni şehirler ve yeni mekanlardaki mimari, yerleşim, insan profile de buna bağlı uluslararasılaşmaktadır. "Sosyal ilişkiler mekansal olarak alanda da değişime neden olmaktadır." (Gündoğdu, 2006). "Klasik sosyal teori içinde bakıldığında da serbest pazarın sosyal ilişkilerle bağımsız olarak değiştiği ve dünya mekanı içinde değişiklik yarattığı görülmektedir." (Gündoğdu, 2006)

BEYAZ YAKA KAVRAMI VE PLAZA KÜLTÜRÜ

Beyaz yaka kavramını anlamak için açıklanması gereken başka kavramlar bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Sennett'in Zanaatkar isimli eserinde bahsettiği uzman kavramıdır. Uzmanın kökeni ve prestiji Antik dönemlere uzanır ve demioergoi'nun kamusal itibarıyla başlar. Ortaçağlardan itibaren uzman, girişken olması zorunlu olan usta bir zanaatkarda somut bir hal almıştır. (Sennett, 2008). Daugless Harper ise "yaptığı işte teknik unsurları görebilen bir bilgiyle donanmış, imalat sürecini ve kurgulama süreçlerine hakim olan kişidir" şeklinde açıklamaktadır. (Harper, 1987). Uzman kavramı günümüz ofis çalışanı kişiler içinde sıklıkla kullanılan bir kavramdır. Bir işin uzmanı olabilmek için o iş alanında deneyim ve eğitim almak gerekmektedir. Zanaatkarlığın kökünde yer alan usta çırak ilişkisinin bu anlamda deneyim artı eğitim olarak güncellendiği de görülmektedir. "Neoliberalizmin kutsadığı yeni savaşçı patronlar çoğu zaman bedensel bir cesaret sınavına tabii tutulurlar ve onlarda ihtiyaç fazlası çalışanlarını kapının önüne koyarak erkekliklerini ispat ederler." (Bourdieu, 2015). Eril Tahaküm kitabında Bourdieu bir patrona ya da müdüre bağlı çalışan ofis çalışanlarını, beyaz yakaları da irdemiştir. Kadın ve erkeklerin ofis ortamında ve plazalardaki durumları birbirleri ile sürekli rakip, birbirinin benzeri kıyafetleri giyen, benzer bir dille konuşan steriotip insan tipini ortaya çıkarmaktadır. Özellikle beyaz yaka kavramından öncesine bakmak da ve ücretli emeğin tarihi de bu anlamda önem teşkil etmektedir. Zanaatkarlığın tarihi ücretli çalışma tarihi ile pek ilintilidir. Zanaatkarlık ücretli çalışma değildir ancak tarihsel olarak bakıldığında ücretli çalışmanın kaynağını temsil etmektedir. (Castell, 2017). Çalışanın ücreti gündelik tüketimini karşılamazken ve ona yarın için hiç bir birikim imkanı vermezken kapitalis çalışanın ürettikleri sayesinde, gelecek için bir güvenlik ve bağımsızlık teminatına kavuşur. (Proudhon, 2011). Thompson işçi sınıfı bilincinin oluşumunda etkili olan siyasi ve kültürel sürekliliği vurgularken, bu bilincin muhafazakâr olmadığını da vurgular. Sanayi Devrimi'nin anlamı fabrika işçiliği koşullarında arandığında, işçi sınıfı bilincinin bu koşullar tarafından biçimlendirildiği düşünülebilir. (Thompson, 1966). Sanayi devrimindeki işçi sınıfı teknolojiye yaşanan ilerleme ile günümüzde beyaz yaka olarak çalışan kişilere dönüşmüştür. Çalışmaları ortamlarda mekan anlamında teknolojiye yaşanan değişime bağlı olarak değişmiştir. Çalışma süreçleri bedensel güçten zihinsel, bilgisayar destekli çalışma ortamına evrilmiştir. Fabrikaların yerini adeta gökyüzüne uzanan plaza binaları almıştır. Bu yeni ortama beyaz yaka çalışanın adapte olma süreci ise sorunsal bir durumdur. "Zaman- mekan sıkışması deneyimi, insanı kıskırtır, heyecanlandırır, strese düşürür, bazan ağır bir tedirginliğe sürükler; dolayısıyla da çok çeşitli toplumsal, kültürel ve politik tepkileri harekete geçirir." (Harvey, 2014). Zaman ve mekan arasında yaşanan teknolojiden kaynaklı değişimler çalışma hayatını, Robert Castell'in

kavramıyla “ücretli çalışmanın” sosyal olarak süreçlerini değiştirmiştir. “İşin her ayrı kolunda çalıştırılanlar, çoğu kez aynı işyerinde bir araya getirilip hep birden gözetiminde bulundurulabilmektedir.” (Smith, 2013). İlerlemiş toplumlardan bir zanaatkarın işi bölünmüş ve bir çok kişinin işi haline almıştır. Adam Smith bunu iğne yapımı örneği ile anlatmaktadır. Bir iğnenin yapılması bile 18 ayrı işleme bölünmüştür. (Smith, 2013). Plaza’da çalışan kişiler ise bir işi toplu olarak yapmak, önlerindeki bilgisayar aracılığıyla hem toplu olarak buldukları mekandakilerle iletişim kurmak hem de aynı zamanda ise çalıştıkları işin dışındaki kişilerle iletişim kurmak durumunda olmaktadır. Beyaz yaka olarak çalışan 21. Yüzyılın modern ücretli çalışanları teknolojinin sunduğu olanakla işlerini bilgisayar başından yapmaktadır. Bu sayede birçok işi çok daha kolay ve hızlı yapabilmektedirler. Bu anlamda zamansal anlamda yaşadıkları kolaylık buldukları mekanın sürekli aynı olması ve yapılan işin rutinliğiyle sıkıcı ve strese sürükleyen bir hal alabilmektedir. “Hiç bir insan hiç birşeyi köle gibi öğrenmemelidir. Bedensel ve beyinsel anlamda zorla yaptırılan şey insane fayda sağlamamaktadır. (Platon, 2008). İnsansal ilişkiler mekansal boyuttan bağımsız değildir. (Harvey, 2016). Zaman ve mekandan bağımsız bir iletişim ortamı olamayacağı gibi plaza binasında çalışan kişiler içinde yaptıkları iş ve yaşamları bu binaların onlara sunduğu mekansal boyutla şekillenmektedir. Emile Durkheim’a göre toplum yapısını belirleyen üç temel önemli nokta bulunmaktadır. Bunlar iletişim, toplum, ahlak ve hukuk. (İnalçık, 2017). Bu bağlamda iş hayatı ve dış hayat arasında önemli bir bağ vardır. İş hayatından memnun olan kişi dış hayatında bunu yansıtmaktadır. Yaşamın bir parçası olan iş genel tanımıyla bireyin gündelik hayatının bir parçasını oluşturur. Yaşamı devam ettirebilmek için lazım olan çalışma, iş bölümünden kaynaklı bağımlılık ve dayanışma faktörleri ile gelişen bir süreçken bireyin yabancılaştığı bir süreci ortaya çıkardı. (Yıldırım, 2012). Genel yaşantıdan memnuniyetinin belirleyici unsurları; bireyin iş yaşamı ve işinin dışındaki yaşantıdan memnun olmasıdır. İnsanlar zamanlarının büyük bir kısmını çalışarak geçirdiği için iş yaşamının önemli bir parçasıdır ve işinin özellikleri kişinin yaşamını büyük ölçüde etkilemektedir. Dolayısıyla, çalışanların iş ortamından memnuniyeti işlerinin dışındaki olay ve durumlardan etkilenirken, iş dışındaki olaylarla ilgili davranış ve duygular da iş memnuniyetinden etkilenmektedir. (Atçı, 2016). Beyaz yaka olarak tabir edilen kentteki plazalarda ve benzeri binalarda çalışan kişilerde kent kültürüne adapte olmuş bu mekanlarda her gün benzer bir kültürü üretirler. “Mekânlar, dolayısıyla kent mekânları, çoklu sosyal görüngülere sahiptirler.” (Aytaç, 2007). Kentteki mekanlar toplumsallığın, gündelik hayatın, iş hayatının farklı şekillerde latisini sunmaktadır. Gündelik hayatın içinde varlığını sürdüren kentin ayrılmaz bir parçası olan plazalarda aslında sadece çalışma hayatını değil kentin bütünü temsil etmektedir. Modern toplum yapısı ile birlikte teknolojinin kattıklarıyla mavi yaka tabir edilen işçi sınıfının yerini, daha rahat ve konforlu ortamda çalışan beyaz yaka çalışanlar aldı. (Yıldırım, 2012). İnsanlar değişime her zaman kolaylıkla adapte olamayabilmektedir. Özellikle bu onları esas geldikleri yer olan doğadan koparıyorsa. Yüksek binalarda varlığını devam ettirmek üzerine kurgulanmamış insan için, bilgisayar başında geçen uzun zamanlar yabancılaşmanın ve yalnızlaşmanın temelini oluşturmaktadır. İnsan tarihsel bir nesne değildir, kendini tarih nesnesi olarak ancak varlıkların tarihiyle şeylerin tarihiyle, kelimelerin tarihine çakışarak oluşturabilmektedir. (Foucault, 2015). Geçmiş arayışı ve ani değişime adapte olmakta yaşanan karmaşa bu anlamda beyaz yakanın yaşadığı bir kaostur. “İşin sanayi toplumunda kazandığı önemin tarihte bir örneği daha yoktur. Amaç sadece iş değildir, vakit geçirmek için hayatı anlamlandırmak için de vardır.” (Beck, 2011). Artık amaç sadece para kazanmayı geçmiştir. Aile daha çocuk yeni yürümeye başladığında gelecekte ne olacağını planlamaya başlamaktadır. “Tamamen aileye bağlı olan çocuk daha o dönemde çalışmayı, babasının mesleğini dünyanın anahtarı olarak deneyimler. Yetişkinin varoluşu ücretli emeğin hakimiyetindedir.” (Beck, 2011). Bu anlamda iş artık sadece iş olmayı geçmiş hayatın ayrılmaz bir parçası ve tamamlayıcısı haline almıştır. Beyaz yaka çalışan sadece iş yerinde olduğu dönemde çalışan değildir. Beyaz yaka bir çalışan olmak onun hayatının tamamlayıcı bir ögesi haline gelmiştir. David Harvey bu konuda şöyle söylemektedir

“Herşey yüzeyde görüldüğü gibi olsaydı bilime ve bilmeye ihtiyaç olmazdı.” (Harvey, 2016). Bu anlamda beyaz yakanın aslında yüzeyde çok mükemmel görünen iş hayatı irdelemeye değer bir anlam içermektedir. Plazada çalışan beyaz yakalar kendi halk kültürlerini yaratmış ve anlamda kendi aralarında yeni bir dil oluşturmuşlardır. Bourdieu “halk kültüründen” genel olarak bahsetmektense “halk dili” olarak adlandırılan kavramdan bahsetmiştir. Bu kavramı açıklarken şu ifadeyi kullanmıştır. “Meşru bir dilin kullanımını üzerinden tatbik olan taakümün etkisine karşı ayaklananlar, çoğunlukla sembolik güç ilişkisini bir nevi ters yüz etme noktasına varırlar ve hükmedilen dili olduğu şekliyle onayarak iyi bir şey yaptıklarını düşünürler.” (Bourdieu, 2014). Bu ifadeden bakıldığında plazada çalışan kişilerin de aralarına yeni katılanlara plaza kültürünün kendine ait dilini kabul etme ve adapte olma konusunda aynı onamayı gösterdikleri görülmektedir. Bir mesleğin Durkheim’ın değimiyle “kuramsız saf pratik” olarak anlaşılan bir “sanat”ın öğretilmesi bilginin öğretilmesinden farklı bir pedagoji gerektirmektedir. Bu süreç öğreten ile öğrenen arasındaki sürekli devam eden temasa dayalı pratik bir aktarma sürecidir. (Bourdieu, 2012). Plaza çalışanı kendinden sonra gelen kişinin de aynı dili kullanması konusunda devam eden bir süreç içinde pratik bir aktarma izlemektedir. Ticari, mesleki, toplumsal ilişkileriyle kent hayatı bizleri muazzam sayıda insanla fiziksel temasa zorlamaktadır. Metropol insan tipinin temelini sinirsel uyarıcıların yoğunluğu oluşturur. Bu ise insanlarda kendilerini korumaya almak için mesafe koymak olarak ortaya çıkar. Toplumsal ilişkilerin nesnelleşmesinin sonucu ortaya çıkan kentsel varoluş birey ve toplum arasında bir mesafe oluşmasını gerekli kılmaktadır. (Simmel, 2015). Bu durum kişilerin kendilerine dış dünya ile bir duvar örerek kendi içlerine kapanık hayatları içinde emeklerini satarak belli saatlerde zamansız ve mekansız bir ortamda ücretli emek için çalışmalarını durumunu ortaya çıkarmıştır. Plaza çalışanı beyaz yakaların kendilerini toplumun bir parçası olarak görürken, bu parçalanmış, bölünmüş ve yalnızlık üzerine kurgulanmış hayatlarının içinde, plaza mekanların da kendilerini nasıl hissettikleri ve iletişim kurma süreçleri önemli bir araştırma konusudur.

ARAŞTIRMA

Türkiye’de 25 – 50 yaş arası, üniversite mezunu “beyaz yaka” olarak nitelendirilen plaza ortamlarında çalışan kişilerin buldukları plaza ortamının kendilerinde stress, güvensizlik gibi durumlara neden olduğu ve bu alanda çalışanların birbirleri ve çevreleri ile iletişim kurmada kısıtlılık yaşadıkları görüşü üzerinden gidilmiştir. Plaza ortamlarının modernleşen kentlerin temsilcisi ve parçası olarak bu hızlı hayatın yaşandığı mekanlar olmasından dolayı bu mekanlarda çalışan ve beyaz yaka olarak tabir edilen kişilerin kendilerini ve çalıştıkları plaza ortamlarını nasıl gördükleri, nasıl konumlandıkları, bu ortam içinde zamanın akışı konusunda ne düşündükleri araştırılmıştır.

Plaza ortamlarının beyaz yaka çalışanları mutsuz ve stresli bir ortama sürüklediği, iletişim kurma süreçlerini zorlaştırdığı ve kendilerini zaman mekan arasında sıkışmış hissetmelerine neden olduğu hipotezi kanıtlanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda anket ve birebir görüşme araştırması yapılmıştır.

Çalışma kapsamında 30-40 yaş arasında farklı şirketlerde çalışan farklı kadın- ve erkek deneklerle birebir görüşme yapılması öngörülmüştür. 5 kişi ile yapılan birebir görüşmenin ardından. Farklı şirketlerde çalışan 120 kişi ile anket uygulaması yapılmıştır. Anket çalışmasında beşli Likert ölçek kullanılarak katılımcıların cevapları değerlendirilmiştir.

Aşağıdaki soruları Kesinlikle katılmıyorumdan-Kesinlikle katılıyorum seviyesi arası derecelendirmenizi rica ediyoruz.

Anket soruları

1. Plaza çalışanı olmaktan memnun musunuz?
2. Plaza çalışanları arasından arkadaşlarınızla iletişim düzeyiniz nedir?

3. Plaza çalışma ortamının diğer çalışma ortamlarından farkı olduğunu düşünüyor musunuz?
4. Çalışma ortamınızda çalışırken sıkıntı yaşıyor musunuz?
5. Çalışırken kullandığınız dili günlük hayatınızda da kullanıyor musunuz?
6. İletişim kurarken kullandığınız bir akademik iletişim dili mevcut mu?
7. Kendinizi ifade etmek ve iletişim kurmak konusunda sıkıntı yaşıyor musunuz?
8. Kendinizi çalışma ortamın da yalnız hissediyor musunuz?
9. İletişim kurma konusunda kadın çalışanlarla kısıtlılık yaşıyor musunuz?
10. İletişim kurma konusunda erkek çalışanlarla kısıtlılık yaşıyor musunuz?
11. Plaza da çalışan kişilerin kendilerine ait ortak bir dili olduğunu düşünüyor musunuz?
12. Çalışma saatlerinizi düşündüğünüzde kendinizi çalıştığınız ortamda mutlu hissediyor musunuz?
13. Çalışırken zamanın nasıl geçtiğini anlamadığımız ve kendinizi dışarıdaki hayattan bağımsız düşündüğünüz oluyor mu?
14. Plaza ortamının teknoloji de yaşanan değişimle birlikte zamanın çok daha hızlı aktığı bir ortam sunduğunu ve bu durumun mekandan bağımsız bir ortam yarattığını düşünüyor musunuz?

Derinlemesine görüşme soruları

1. Plaza çalışanı olmaktan memnun musunuz?
2. Plazada diğer çalışan arkadaşlarınızla iletişiminiz nasıldır?
3. Plaza da çalışan kişilerin kullandıkları iletişim dili ve günlük hayattaki iletişim dili arasında farklar olduğunu düşünüyor musunuz?
4. Çalıştığınız ortamın dışarıdan izole bir ortam olduğunu düşünüyor musunuz?
5. Plaza ortamının teknoloji de yaşanan değişimle birlikte zamanın çok daha hızlı aktığı bir ortam sunduğunu ve bu durumun mekandan bağımsız bir ortam yarattığı konusunda ne düşünüyorsunuz?
6. Çalıştığınız kurum uluslararası bir şirkete veya şubeleri varsa, kurumunuzun başka bir ülkedeki şubesine gittiğinizde kendinizi ofisinizde gibi hissettiğiniz oldu mu?

Anket soruları ve derinlemesine görüşme soruları geçerlilik ve güvenilirlik testi

Anket sorularının problem cümlesini ve araştırma amacını yeteri kadar açıklayıcı bir tespit yapıp yapmadığını araştırmak amacı ile anket soruları beş akademisyene gönderilerek güvenilirlik testi yapılmıştır.

Güvenilirlik ve geçerlilik testi kapsamında sorulara yönelik olarak akademisyenlere şu sorular yöneltilmiştir.

1. Okuduğunuz anket soruları ve derinlemesine mülakat soruları “Mekansız Zamanlar Zamansız Mekanlar Arasında Sıkışmış Plaza Çalışanı Beyaz Yaka'lar” araştırması konusunda yeterli veri toplayacak düzeyde hazırlanmış mıdır?
2. Okuduğunuz anket ve derinlemesine mülakat soruları ile Türkiye’de İstanbul’da Plaza binalarında çalışan beyaz yaka’ların çalışma hayatları hakkında veri toplanabilir mi?
3. Anket ve derinlemesine görüşme soruları adet olarak yeterli midir?
4. Anket ve derinlemesine görüşme sorularında kullanılması planlanan beşli likert ölçek ve içerik analizi yöntemleri araştırma amacına uygun mudur?

Anket ve derinlemesine görüşme soruları güvenilirlik ve geçerlilik testi sorularına beş akademisyende “yeterli” ibaresini kullanarak onay vermiştir. Çalışmaya katılan akademisyenlerden ikisi devlet üniversitesinden, üçü vakıf üniversitesinden akademisyenlerdir.

Araştırma sonuçları

Anket soruları tablo üzerinde değerlendirme

Sorular	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	20	30	5	40	25
2	25	23	12	44	16
3	25	19	16	33	27
4	30	12	13	24	41
5	36	44	6	24	10
6	35	15	20	20	30
7	8	18	9	43	42
8	22	28	7	43	20
9	48	28	4	17	23
10	49	10	20	21	20
11	25	4	11	43	37
12	30	12	9	37	42
13	23	22	3	27	55
14	19	7	8	32	54

Anket bulgularının değerlendirilmesi

Anket bulgularının sonuçlarına bakıldığında araştırmaya katılan katılımcıların yarısının plaza çalışanı olmaktan memnun olduğunu bir diğer yarısının ise plazada çalışmaktan memnun olmadığını belirttiği tespit edilmiştir. Plaza çalışanlarının 44 'ünün çalışma arkadaşları ile arasının iyi olduğu tespit edilmiştir. Çalıştıkları ortamın diğer çalışma ortamlarından farklı olduğunu düşünenler ve düşünmeyenlerin sayısı eşit olarak görülmektedir. 60 katılımcı çalıştığı ortamda iletişim kurarken sıkıntı yaşadığını belirtmiştir. 80 kişi çalışırken kullandığı dili günlük hayatında kullanmadığını belirtmiştir. 85 kişi iletişim kurmak konusunda zaman zaman sıkıntı yaşadığını belirtmiştir. Büyük bir çoğunluk çalıştığı ortamdaki memnuniyetini belirtmiştir. 82 kişi çalıştığı ortamın dışarıdaki hayattan kopuk bir zaman mekan da olduğunu ve bunu çalışırken hissettiğini belirtmiştir. 120 kişinin katıldığı bir ankette bu sayı oldukça yüksek bir sayı olarak görülmektedir. 86 kişi çalıştığı ortamın zamandan bağımsız bir mekan ve zaman gerçekliği yarattığını düşünmektedir.

Derinlemesine mülakat sonuçları

Katılımcı 1 S, Kadın, 30 yaşında, Boğaziçi Üniversitesi Mezunu, Ulusal Büyük Bir Kurumda Orta Düzey Yönetici

Çalıştığım kurumda 2 yıldır çalışıyorum. Genel olarak çalışma ortamımdan memnunum. Bazı çalışma arkadaşlarımla dışarıda da görüşüyoruz. Genel olarak kullanılan iletişim dili için de çoğu zaman İngilizce kelimeler kullanabiliyorlar. Örneğin Check ettin mi? Kontrol ettin mi anlamında kullanılıyor. Çalıştığım alanda camekanlı bölümlerle ayrılmış bir ortamda çalışıyorum. Dışarı bakılabilecek cam olmadığından çalışmaya başladığım andan itibaren akşama kadar zamanla ilgili bilgi olmuyor. Havanın karardığını bile farketmiyorum. Gün için de bulunduğum ortam haricinde bir yere gitme şansım olmuyor. Sadece öğle arasında plazanın içindeki spor salonundan faydalaniyorum. Plaza ortamlarının zaman ve mekan anlamında eski çalışma ortamlarından tamamen farklı olduğunu düşünüyorum.

Katılımcı 2 K, Erkek, 34 yaşında, İstanbul Teknik Üniversitesi Mezunu, Uluslararası Bir Kurumda Çalışan

Genellikle plaza da çalışmaktan memnun iş arkadaşlarımla çok yakın iletişim kurduğumu söyleyemeyeceğim. Bayanlar kendi aralarında sürekli kahve ve kahve falı ile ilgili konuşuyorlar. Eşlerini, sevgililerini anlatıyorlar. Kendi kendilerini çalıştıkları ortamın dışında da bir ortam olduğuna ikna etmeye çalışıyor gibiler. Genellikle kendi aralarında konuşurken “Bana meeting gönder, call yapalım” gibi kelimeler kullanıyorlar. Bu dili iş değiştirdiğimde başka bir plazaya aynı sektörde geçiş yaptığımda heyerde aynı olduğunu anladım. Standart bir plaza dili yaratılmış durumda. Bundan dolayı bazen kendimi farklı hissediyorum. Çalıştığım yere girdiğim anda başka biri olduğumu düşünüyorum. Zaman açısından zaman daha çabuk geçiyor çalışırken ancak çok yoğun çalıştığımız için masa başından pek kalkamıyorum. Hareket alanımız çok kısıtlı burda bizi sınırlıyor. Eskiden insanlar daha serbest çalışmış, daha hava ile temas edebilirmiş. Plaza ortamında çalışma bana çok yapay geliyor, kendimi akvaryumda yaşayan bir balık gibi hissediyorum. Zaman açısından da bakında her gün bir değerinin tekrarı oluyor.

Katılımcı 3 C, Erkek 45 yaşında, Anadolu Üniversitesi Mezunu, Ulusal Büyük Bir Kurumda Üst Düzey Yönetici

Ben çalıştığım iş dolayısıyla hem şirket içi hem de şirket dışı görevde olabiliyorum. Ancak birçok şehirde mağazası olan bir kurumda çalışıyorum. Gittiğim bütün kurumların şubeleri plaza binasında aynı şekilde dekore edildiğinden kendimi başka bir yere gitmiş gibi düşünmüyorum yani yabancılık çekmiyorum. Bu anlamda bakıldığında zaman ve mekan anlamında bir standartlaşma olduğunu düşünüyorum günümüz kurumlarında. Sanki sabit bir zamanda kalmış gibiyiz. Genellikle bu nasıl bir event, bu işin duedate ne zaman gibi cümleler kuruyor.

Katılımcı 4 Ö, Erkek 36 yaşında, Yıldız Teknik Üniversitesi Mezunu, Uluslararası Büyük Bir Kurumda Üst Düzey Yönetici

Üniversitede okuduğum andan itibaren bir plazada çalışmayı ve büyük bir kurumda yönetici olmayı kafama koymuştum. Mühendislik okumama rağmen sahada çalışmayı hiç düşünmedim. Plaza çalışanlarının kendilerine ait bir dili kendilerine ait bir giyim tarzı oluyor. Bu anlamda steriotip bir insan yetiştiriyor aslında plazalar. Zaman mekan anlamında kapalı bir alan olduğundan saat kaç olursa olsun siz içeride aynı performansta çalışmaya ve sanki hiç akşam olmamış gibi zamanınızı geçirmeye devam edebiliyorsunuz.

Katılımcı 5 Selma, Bayan, 42 yaşında, Beykent Üniversitesi Mezunu, Uluslararası Büyük Bir Kurumda Çalışan

Çalıştığım bina ilk yapılan plaza binalarından bundan dolayı çok yüksek bir bina değil. Çalışma arkadaşlarımla yaklaşık 20 yıldır birlikte çalışıyoruz. Birçok şeyi birlikte yaşadık genel olarak çok iyi anlaşıyoruz. Öğle tatillerinde hava güzelse dışarıda yemek yemeyi tercih ediyoruz. Genellikle aramızda konuştuğumuz cümlelerde kime report ediyo, head office nerde, happy hour ne zaman gibi cümleler kurduğumuz oluyor. Çalıştığım ortam benim ilk işim bundan dolayı başka bir yeri bilmiyorum. Ancak dışarıda açık havada olmayı unuttuğumuzu düşünüyorum. İlk işe başladığımda bilgisayarlar bu kadar yoğun kullanılmıyordu. Şu an her an bilgisayarlıyız. Bütün işlerimizi bilgisayar ve bilgisayar programları üzerinden devam ettiriyoruz. Bu bize hem kolaylık sağlıyor hemde bizi o makinaya yani bilgisayara bağlı hale getiriyor. Ofis ortamının çok aydınlık olması sürekli çalışan birilerinin olması gündüz gece farkını ortadan kaldırıyor. Bu da plazalardaki bir hendikap bence.

Derinlemesine mülakat bulgularının değerlendirilmesi

Derinlemesine mülakat sonuçlarının değerlendirmesinde özellikle belirtmek gereken nokta çalışma kapsamında yapılan araştırmanın iki basamaklı olan ikinci kısmını derinlemesine görüşme oluşturmaktadır. Derinlemesine görüşme sonuçlarında katılımcılar çalıştıkları ortamı zamandan bağımsız bir ortam olarak değerlendirmişlerdir. Bu zamandan bağımsız mekanın kendine ait bir giyim, yaşam ve konuşma dili olduğunu belirtmişlerdir. Günümüzün ütöpik zamansız mekanı aslında plazalarda yaşanan ortam olarak görülmektedir. Kullanılan dil genellikle aynı kelimenin İngilizcesi olarak görülmektedir. Cümle aralarına İngilizce kelimeler sokulmaktadır. Kadınların birbirleri ile daha yakın olduğu ve çevreleri ile iletişim kurarken daha akıcı bir iletişimleri olduğu görülmektedir. Erkeklerin çalıştıkları ortamda iletişim kurarken daha zorlandığı görülmektedir. Özellikle sabahdan akşama kadar masa başında aynı işi sürekli olarak yapmanın kendilerini steriotip makinaya bağlı bir insan haline getirdiğini düşünmektedirler. Plaza binalarının konforu sayesinde burada yemeğini yiyip, sporunu yapıp bütün günü dış dünyadan kopuk geçirebildiklerini belirtmişlerdir. Bu da onlar için hangi zamanda olduklarını bilmedikleri zamandan kopuk bir mekan yaratmaktadır.

Anket ve derinlemesine mülakat sonuçlarının karşılaştırılması

Anket sonuçlarına bakıldığında çıkan sonuçların derinlemesine görüşme sonuçları ile birebir uyum gösterdiği görülmektedir. Genel olarak iki araştırma karşılaştırıldığında plaza çalışanlarının çalıştıkları ortamda kendilerini mutlu hissetmedikleri görülmektedir. Çalıştıkları ortamında kendilerini makinaya bağlı bir hale getirdiğini belirtmektedirler. Ancak modern dünyada çalışma hayatının bu şekilde şekillendiği ve buna adapte oldukları da görülmektedir. İş yerlerine girdikleri andan itibaren akşama kadar geçen zamanı buldukları ortam nedeniyle farkedemediklerini, çalıştıkları alanın genel olarak dışarıya camı olmayan bir alan olmasından dolayı kendilerini akvaryumda gibi hissettiklerini belirtmektedirler. Plaza ortamlarının kendilerine ait bir iletişim dili olduğunu belirtmektedirler. Bu dili dışarıki ortamda kullanmadıklarını belirtmektedirler. Çalıştıkları ortamında kendilerini zamandan ve mekandan bağımsız kendine ait bir dünya yarattığı görüşünü belirtmektedirler.

SONUÇ VE ÖNERİLER

21. yüzyıl eğitim, bilim, insanlık anlamında büyük bir değişimi de beraberinde getirmiştir. Bunun temelini her alanda etkin şekilde kullanılan teknoloji oluşturmaktadır. Teknolojide yaşanan değişim ve dönüşüm birçok alana domino etkisi ile yayılmıştır. İnsanın doğada başlayan yaşamı, teknoloji ile birlikte, teknolojik donanımlı büyük binalara endeksli bir hale gelmeye başlamıştır. Bu süreç insanları yalnızlaştıran ve kendilerine yabancılaştıran bir hale getirmektedir. Plaza binaları ve bu binalarda çalışan beyaz yaka çalışan olarak tabir edilen

kişiler bu durumun bir örneğini teşkil etmektedir. Bu bağlamda David Harvey'in Zaman Mekan Sıkışması kavramı işlenmiştir. Beyaz yaka çalışanın sabah mesaisi başladığında girdiği ve akşam geç bir saate kadar bulunduğu plaza binalarının insanları zaman mekan sıkışmasına sürükleyip sürüklediği araştırılmıştır. Yapılan araştırma kapsamında Beyaz yaka 120 çalışan ile anket uygulaması yapılmış, 5 çalışan ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Genel olarak kapalı bir ortamda çalışmaktan, hep ortak cümleler kurmaktan ve aynı tarzda giyinmekten dolayı kendilerini steriotip bir hale gelmiş insan olarak gördükleri görülmektedir. Plazada çalıştıkları zaman içinde dışarıda devam eden hayattan bağımsız bir şekilde yaşadıklarını ve dış dünyayla zaman anlamında bağlantılarının koptuğunu belirtmektedirler. Plaza çalışma ortamlarının insanlara sunduğu konfor aslında yapay bir konfor olarak görülmektedir. Bireyin kendi özüne ve çevresine yabancılaştığı, kendini makineye bağlı bir birey olarak gördüğü yarım makineye bağlı yarım insan haline getiren bir süreç hakimdir plaza çalışma hayatında.

Bu anlamda bakıldığında bu mekanda çalışan kişiler için giyim özgürlüğü, mekanlar tasarlanırken daha camlı ve ferah ortamların oluşturulması, kişilerin belli zamanlarda evden çalışmasına olanak verilmesi, çalışanlara daha çok dış ortamla iletişim kurabilecekleri etkinlikler düzenlenmesi (mesai saatlerinde doğa yürüyüşleri gibi) etkinlikler hem kurum içinde ki iletişim düzeyini arttıracak hem de kişilerin kendilerini makineye bağlı yaşayan bir çalışan olarak görmelerini engelleyecektir.

Sennettin Karakter Aşınması isimli eserinde belirttiği üzere yeni kapitalist düzenin bir parçası olan metropoller ve buradaki iş hayatında insanlarda yoğun fiziksel temasa ve çok fazla kişiyle bir arada çalışmak zorunda kalmaya bağlı olarak karakter değişimine neden olmaktadır. Uzun süreçte bakıldığında bu çalışan kişilerde kendini stres, sıkışma ve dünyadan vazgeçme haline kadar götürebilen bir süreç ortaya çıkabilmektedir.

KAYNAKÇA

- ALBAYRAK, G. C. (2002). Az Gelişmiş Ülkelerde Uygulanan IMF Politikalarının Globalizasyon Sürecine Etkisi, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi
- ALVER, K. (2009). 'Ütopya: Mekan ve Kentin İdeal Formu', Sosyoloji Dergisi, 3, 18, 139-153.
- AKYÜZ, V. (2005). İslam Geleneğinden Günümüze Şehir Hayatı ve Yerel Yönetimler Cilt 1, Ilke Yayıncılık, İstanbul.
- AKYÜZ, V. (2005). İslam Geleneğinden Günümüze Şehir Hayatı ve Yerel Yönetimler Cilt 2, Ilke Yayıncılık, İstanbul.
- ASLANOĞLU, R, Kent Kimlik ve Küreselleşme, 2. Baskı, Bursa, 2000 s.141
- ATÇI, D., ÇAKICI, A.C., ERTAŞ, Ç. (i). "Fast Food Çalışanlarının İş Sorunlarının İş ve Yaşam Tatminlerine Etkisi: Mersin Şehir Merkezinde Bir Araştırma", Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 161-173.
- AYDOĞAN, F. (2009). 'Tüketim Kültürünün Gölgesinde kentler', Marmara Üniversitesi İ.B.B.F. Dergisi, 25,2, 203-215.
- AYTAÇ, Ö. (2007). "Kent Mekanlarının Sosyo Kültürel Coğrafyası", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17, 2, 199-226.
- BAŞOL, O. (2013). Kitap Değerlendirmesi, Karakter Aşınması: Richard Sennett, Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2, 1, 55-58.
- BAUDELAIRE, C. (2004). Modern Hayatın Ressamı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- BECK, U. (2011). Başka Bir Modernliğe Doğru, İthaki Yayınları, İstanbul.
- BOURDIEU, P. (2015). Dünyanın Sefaleti, Heretik Yayınları, Ankara.

- BOURDIEU, P. (2014). Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar, İletişim yayınları, İstanbul.
- BOURDIEU, P. (2015). Eril Tahaküm, Bağlam Yayıncılık, İstanbul
- BOURDIEU, P. (2013). Seçilmiş Metinler, Heretik Yayınları, Ankara
- BOYER., WERTSCH, J. V. (2009). Memory In Mind And Culture, Cambridge University Press, New York.
- CASTEL, R. (2017). Ücretli Çalışmanın Tarihçesi Sosyal Sorunun Dönüşümü, İletişim Yayınları, İstanbul.
- ÇİFTÇİ, S. (1997). Modernden Postmoderne İktidar Kavramındaki Değişim, Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- ERDEMİR, E. (2000). Postmodern Yaklaşımın Yönetim Ve Örgüt Yapılarına Etkileri Modernden Postmoderne Dönüşüm Tartışmalarının Yönetim Teorisine Katkıları, Osmangazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi,
- FIRAT, A.S. (2008). 'Geleceğin Türkiye'sinin Birinci İktisadi Aktörü Belediyeler', İkinci Ulusal İktisat Kongresi, İzmir, Türkiye.
- FOUCAULT, M. (2013). Kelimeler ve Şeyler İnsan Bilimlerinin Bir Arkeolojisi, İmge Kitapevi, İstanbul.
- GIDDENS, A.; PIERSON, C. (2001) Modernliği Anlamlandırmak, Çev. Serhat Uyrkulak ve Murat Sağlam. İstanbul: Alfa Kitabevi.
- GIDDENS, A. (2002) Sağ ve Solun Ötesinde: Radikal Politikaların Geleceği, Çev. Müge Sözen ve Sabir Yücesoy. İstanbul: Metis Yayınları.
- GIDDENS, A. (2005) Sosyoloji, Haz. Cemal Güzel, Ankara: Ayraç Yayınevi.
- GIDDENS, A. (2008) Ulus Devlet ve Şiddet, Çev. Cumhur Atay. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- GIDDENS, A. (2010) Modernite ve Bireysel Kimlik: Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum, Çev. Ümit Tatlıcan. İstanbul: Say Yayınları.
- GIDDENS, A. (2012a) Modernliğin Sonuçları, Çev. Ersin Kuşdil. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- GIDDENS, A. (2012b) Sosyoloji –Kısa ama Eleştirel Bir Giriş-, Çev. Ülgen Yıldız Battal. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- GÜLER, M. (...?). 'Kentsel Haklar, Kapitalizm ve Katılım', Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 66, 1, 49-71.
- GÜNDOĞDU, İ. (2006). Toplumsal İlişkilerin Ulusal Bölgesel Mekanda Yeniden Ölçeklendirilmesi: Türkiye Örneği İncelemesi, M. Sc. Kamu Yönetimi Bölümü, Yüksek Lisans Tezi.
- HABERMAS, Jürgen. (1995). Modernite- Tamamlanmamış bir Proje Postmodernizm, Kıyı Yayınları, İstanbul.
- HARPER, D. (1987). Working Knowledge: Skill and Community in a Small Shop, Chicago Univeristy Press, Chicago.
- HARVEY, D. (2016). Kent Deneyimi, Sel Yayınları, İstanbul.
- HARVEY, D. (2008). Umut Mekanları, Metis Yayınları, İstanbul.
- HARVEY, D. (2010). Postmodernliğin Durumu. İstanbul: Metis Yayınları
- HARVEY, D. (2001). Constructing Class and Nationality in Alsace, 1830 - 1945, Northern Illinois University Press.

- HAYTA, Y. (2016). “Kent Kültürü ve Değişen Kent Kavramı”, Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5, 2, 165-184.
- KARA, H. (2016). “Yöneticilerin Negatif Politik Eğilimlerini Kullanma Becerileri Özelinde Bir Araştırma”, UIİD-IJEAS, 16, 77-96.
- KASAPGİL, O., EYÜPGİLLER, K. K. (2013). Çağdaş Kentin Büyülü Geçmiş Dünya’dan Tarihi Çevre Koruma Örnekleri, Mimarlık Kültürü ve Mirası Araştırmaları Derneği, MİM-AD Kitaplığı, İstanbul.
- KELLNER, D., HAMMER, R. (2006). “Paris, Capital of Modernity by David Harvey Book Review”, American Journal of Sociology, 1250.
- İNALCIK, H. (2017). Rönesans Avrupası Türkiye’nin Batı Medeniyetiyle Özdeşleşme Süreci, Türkiye İş Bankası Yayınları.
- LYNCH, K. (1960). The Image of the City, The Technology Press, The Harvard Press, New York.
- KOÇ, M., ÖZTÜRK, L. (2015). “Mavi yaka L Kuşağının Liderlik Algılaması Üzerine Bazı Tespitler Kahramanmaraş Organize Sanayi Bölgesi Örneği”, Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12, 1, 85-102.
- ÖZBEN, M. (2011). “Zaman'sız Mekan'sız Yaşam Formları ve 3D Modernlik”, Muhafazakar Düşünce, 7, 28, 154-170.
- ÖZCAN, A., SÜMER, G. Ç. (2015). “Küreselleşmenin Kimliksiz Kentleri McDonalds Kent Kültürü”, Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, 7, 13, 238-256.
- ÖZDEMİR, K., ÖZKUL, A.S. (2016). “Duygusal Zeka Boyutları İle Liderlik Uygulamaları Arasındaki İlişki: Savunma Sanayi Sektöründe Beyaz Yaka Çalışanlar Üzerine Bir Araştırma”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21, 4, 1449-1463.
- HOLLINGER, R. (2005). Post Modernizm ve Sosyal Bilimler, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- PLATON, (2008). Devlet, İş Bankası Hasan Ali Yücel Klasikleri, İstanbul.
- PROUDHON, P. J. (). Mülkiyet Nedir?, İş Bankası Hasan Ali Yücel Klasikleri, İstanbul.
- RITZER, G ve STEPNIISKY, J. (2014). Sosyoloji Kuramları, Çev. Himmet Hülür. Ankara: De Ki Basım Yayın.
- SAYGIN, U. (2016). “Anthony Giddens’in Sosyolojisinde Modernliğin Boyutları”, Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi, 1, 2, 69-80.
- SENNETT, R. (1998). Karakter Aşınması, Yeni Kapitalizmde İşin Kişilik Üzerindeki Etkileri, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- SENNETT, R. (2006). The Culture of New Capitalism, New Haven, Yale University Press.
- SENNETT, R. (2013). Uses of Disorder, Unabridges, New York.
- SENNETT, R. (2008). Zanaatkar, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- SERT, E., K, H., A, G. (2005). “Küreselleşme Sürecinde Değişen Kent Kavramı; Mekan ve Politikleşme Üzerine Bir Okuma Çalışması”, Planlama, 2, 101-111.
- SIMMEL, G. (2005). Rembrandt: An Essay in Philosophy of Art, Roudlegde, NewYork.
- SIMMEL, G. (2013). Modern Kültürde Çatışma, İletişim Yayınları, İstanbul.
- SIMMEL, G. (2009). Bireysellik ve Kültür, Metis Yayınları, İstanbul.
- SMITH, A. (2013). Milletlerin Zenginliği, İş Bankası Hasan Ali Yücel Klasikleri, İstanbul.

ŞAHİN, K., ANIK, M. (2016). “Göç, Kentleşme ve Kentlik Bilinci: Kırıkkale Örneği”, ZFWT, 8,3, 151-172.

STANDING, G. (2017). Prekarya Yeni Tehlikeli Sınıf, İletişim Yayınları, İstanbul.

THOMPSON, E. P. (1963). Of The English Working Class, Victor Gollancz Ltd, United Kingdom.

TOYNBEE, L. (1957). A Study Of History, Oxford Publishing, England.

VATANSEVER, A. (2013). Prekarya Geceleri: 21. Yüzyıl Dünyasında Geleceği Olmayan Beyaz Yakalıların Rüyası, LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 4, 2, 1-20.

YILDIRIM, Y. (2012). Toplum ve Bellek, Kum Saati Yayınları, İstanbul Yayınları.

(2008).<http://sosyolojim.blogspot.com.tr/2008/07/moderniz-m-ncelikle-modernmodernitemode.html>